

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

АНДРІЙЧУК Ольга Ярославівна

УДК 37.035 : 378.6

**ВИХОВАННЯ ГУМАННОСТІ У СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО
КОЛЕДЖУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата педагогічних наук

Київ – 2003

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Нісімчук Андрій Сергійович,
Волинський державний університет
імені Лесі Українки, завідувач
кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна,
Житомирський державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
проректор з наукової роботи

кандидат педагогічних наук, доцент
Пащенко Дмитро Іванович,
Уманський державний педагогічний
університет імені П.Тичини,
доцент кафедри педагогіки

Провідна установа: Прикарпатський університет
імені В.Стефаника, кафедра педагогіки,
Міністерство освіти і науки України,
м. Івано-Франківськ

Захист відбудеться „ 15 ” січня 2004 р. о 16.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова 9.

Автореферат розісланий “9 “ грудня 2003 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. Г. Кобернік

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Медицина – одна із найбільш гуманних сфер людської діяльності, а отже, сама лікарська професійна діяльність спрямовується на запобігання хвороб, усунення людських недуг або полегшення їх і є прямим, безпосереднім втіленням гуманних ідей у суспільному житті. Водночас медицина входить у систему філософських наук як самостійна дисципліна. З сучасним трактуванням професійної гуманності переплітається стародавній афоризм: лікар – філософ, рівний Богові. Духовний ріст, збагачення філософської культури лікаря – необхідні умови виконання ним професійного і гуманного обов'язків.

Розв'язання питань виховання гуманності у студентів-медиків вимагає перегляду організаційно-соціальних засад та методики виховання у майбутніх медичних працівників, реалізацію завдань формування в них гуманності, патріотичних переконань, набуття певного практичного досвіду, необхідного для реалізації гуманістичних знань у практичній діяльності. Важливим аспектом виховання гуманності майбутніх медиків є формування наукового світогляду і закріплення гуманістичних надбань, які розвиваються та адаптуються на основі власної ініціативи самих студентів, їх саморозвитку та самовдосконалення.

Важливим аспектом дослідження виховання гуманності у молоді є врахування реалізації організаційно-педагогічних умов. Вирішення цього завдання вимагає перегляду на наукових засадах змісту виховної роботи у фаховій підготовці. Нині вона недостатньо пов'язана з навчальним процесом і побудована переважно на окремих, разових, спорадичних заходах й епізодичній взаємодії колективу групи медичного коледжу із соціальними інститутами і характеризується низькою активністю студентського самоврядування та недостатнім забезпеченням виховання гуманістичного спрямування.

Основні аспекти вдосконалення процесу фахової підготовки особистості знайшли своє відображення в працях видатних педагогів К.Ушинського, П.Лєсгафта, П.Блонського, С.Шацького, А.Макаренка, В.Сухомлинського, М.Стельмаховича. Окремі напрями підготовки майбутніх фахівців досліджували О.Абдуліна, Є.Білозерцев, О.Дубасенюк, А.Капська, Л.Міщик, О.Мороз, Н.Ничкало, Г.Троцько та ін.

У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях звертається увага на загальнопедагогічні засади професійної підготовки особистості (А.Дем'янчук, І.Зязюн, Б.Кобзар, В.Сластьонін); окремі питання професійно-педагогічної спрямованості (О.Вацеба, В.Завацький, О.Куц, Г.Ложкін); формування інтересу до професії викладача (Г.Бабушкін, К.Ваганова, О.Дубогай та ін.).

У працях сучасних дослідників теорії та практики виховання студентів вищих медичних навчальних закладів I-II рівня акредитації М.Воловської, Т. Дем'янчук, А.Остапенко, Р.Тарасова, А.Ткаченко, Л.Ухлова, М. Шегедин дано обґрунтування окремих гуманістичних рис медика:

людяність, милосердя, скромність, повага до людини. Деякі дослідники розглядають певні аспекти проблеми виховання гуманності, зокрема, В. Зонь (виховання вольвих якостей); С. Коваль (чинники розвивальної комунікації); Л.Ковальчук (роль міжпредметних зв'язків); Х.Мазепа (організаційно-педагогічні умови виховної роботи в медичному коледжі); І.Кучинська (виховання духовних цінностей).

Реалізація формування гуманістичних переконань студентів медичного коледжу передбачає виділення таких основних компонентів у процесі фахової підготовки особистості: формування духовного світу бакалаврів медицини в умовах будівництва державності України; врахування основних засад становлення та професійного розвитку майбутніх медиків, їх світогляду, гуманістичних переконань; постійне збагачення професійних знань, вироблення свідомого ставлення до навчання, самоосвіти; розвитку позитивних емоцій та громадянської гідності; реалізація завдань гуманістичного спрямування.

Проблема виховання гуманності у студентів, розвитку їх моральних якостей проходить складний шлях теоретичного переосмислення та вдосконалення методичних рекомендацій. Професійна підготовка студентів медичного коледжу реалізується через якісне формування їх гуманістичного світогляду та громадянського становлення особистості, яке здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності, з урахуванням особливостей інтелектуального розвитку.

Технологія виховання гуманності у студентів медичного коледжу є діяльним сценарієм організації розвитку творчих задатків особистості з метою опанування обраною професією та оволодіння навичками практичної роботи. Така технологія є мінімально абстрагованим описом педагогічної діяльності, якою вона повинна бути відповідно до гуманістичних принципів у реалізації виховних завдань у процесі фахової підготовки. Виховання гуманності у майбутніх медиків є передбаченою моделлю цілеспрямованих дій викладача і студентів, які необхідно виконувати в ході оптимально організованого навчально-виховного процесу з метою досягнення високого рівня професіоналізму.

Проте сьогодні фактично відсутній науковий пошук шляхів удосконалення, які спрямовані на виховання гуманістичних рис студентів медичного коледжу. Отже, наукове та прикладне розв'язання проблеми формування гуманістичних переконань у випускників медичного коледжу потребує спеціальних досліджень, вивчення та узагальнення досягнень у виховній роботі сучасних закладів, що готують бакалаврів. Це зумовило вибір теми дисертаційного дослідження “Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами. Дисертаційне дослідження виконувалося згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти як складова комплексної наукової проблеми “Сучасні педагогічні технології”. Тема затверджена вченою радою інституту

(протокол № 7 від 21.01.2000 р.), Радою з координації наукових досліджень в галузі педагогіки і психології АПН України (протокол № 9 від 26.11.2002 р.).

Об’єкт дослідження – процес виховання гуманності у студентів медичних коледжів.

Предмет дослідження – зміст, форми та педагогічні умови гуманістичного виховання у процесі фахової підготовки майбутніх медиків.

Мета дослідження полягає у вивченні і теоретичному обґрунтуванні особливостей виховання гуманності в процесі фахової підготовки студентів, у діагностиці та прогнозуванні педагогічних умов, необхідних для засвоєння гуманістичних знань майбутніми медиками.

Гіпотеза дослідження. Ефективність виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки зростає за умов:

- відповідності змісту і форм виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки, що враховує соціальне замовлення на кваліфікованого медичного працівника як носія добра, милосердя, співчуття, терпимості тощо;
- систематичності створення педагогічних ситуацій і соціально-побутових умов для розкриття та стимулювання розвитку гуманістичного мислення майбутніх бакалаврів як детермінанти формування національної свідомості.

Мета та гіпотеза дослідження дозволили визначити такі його основні **завдання**:

- 1) провести системний аналіз теоретико-експериментальних підходів до вивчення проблеми виховання гуманності у студентів- медиків;
- 2) виявити соціально-педагогічні умови формування гуманістичних якостей майбутніх медиків у процесі фахової підготовки;
- 3) експериментально перевірити окремі методики виховання гуманності у студентів медичного коледжу;
- 4) простежити взаємозв’язок між сформованістю у студентів гуманістичних знань і характером їх практичного використання в процесі фахової підготовки, визначивши критерії та рівні гуманістичного виховання.

Теоретико-методологічну основу дослідження складають: Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття); концепція програми “Учитель”; закон України про вищу освіту; теорія єдності свідомості і діяльності, мислення та практики (Б.Ананьєв, О.Леонтьєв, Б.Ломов); концептуальні ідеї удосконалення професійної підготовки педагога (О.Адуліна, С. Архангельський, А.Алексюк, В.Бондар, І.Зязюн, О.Мороз); концепція про можливість об’єктивного визначення ефективності процесу підготовки спеціаліста в педагогічних училищах (Ю.Бабанський, В.Беспалько, П.Бойчук, В.Зайчук); ідеї розвитку національно-патріотичного виховання і навчання в загальноосвітній школі (А.Алексюк, С.Гончаренко, Б.Ступарик, О.Сухомлинська, М.Ярмаченко).

У процесі дослідження використовувався комплекс теоретичних та емпіричних **методів**:

- для розв'язання теоретичних завдань застосовувалися такі методи, як аналіз, синтез, порівняння, моделювання та систематизація;
- для емпіричного дослідження використовувалося анкетування, бесіди, інтерв'ювання, вивчення позитивного досвіду організації виховної роботи, констатуючий і формуючий педагогічні експерименти; порівняльний аналіз результатів експерименту, методи математичної статистики.

Організація дослідження. Дослідження проводилося впродовж 1998-2003 рр. та включало три етапи науково-педагогічного пошуку.

Перший етап (1998 - 1999 рр.) – аналітико-констатуючий. На цьому етапі вивчались основні першоджерела з обраної проблеми, узагальнювались окремі історичні питання, наукові праці зарубіжних та вітчизняних медиків, приділялась увага першоджерелам, які раніше були недоступні для широкого загалу науковців. Одночасно велись спостереження за розвитком навчального процесу в медичному коледжі та загальноосвітній школі, здійснювалось анкетування та тестування респондентів, якими було охоплено 97 чоловік.

Другий етап (1999 – 2002 рр.) – дослідно-експериментальний. На цьому етапі було проведено експериментально-дослідну роботу у відповідності до розробленої методики дослідження. Було вивчено сутність передбачених в експерименті умов та науково-методичних прийомів, які впливають на рівень та якість виховання гуманності у майбутніх бакалаврів.

Третій етап (2003 р.) – завершальний. Відбувалось узагальнення результатів дослідження та вдосконалення розробленої нами методики проведення експериментальної роботи з питань технології формування методики гуманістичного виховання студентів медичного коледжу; формулювались висновки та здійснювалось оформлення дисертації.

Експериментальна база. Дослідження здійснювалося у загальноосвітніх школах та медичних коледжах і училищах Львівської та Волинської областей України. У констатуючому та формуючому експерименті брали участь 405 студентів, 59 викладачів медичного коледжу, 27 вчителів загальноосвітніх шкіл.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у поглибленні та уточненні теоретичних положень про виховання гуманності студентів медичного коледжу; обґрунтуванні й адаптації до практичної діяльності понять „гуманістична спрямованість”, „гуманістична свідомість”, „виховання гуманності”, „гуманістичні знання”, „гуманістичні переконання”, які є результатом новоутворень особистості майбутнього медика, які виникають у результаті інтеріоризації соціальних вимог; у реалізації і оптимізації процесу виховання гуманності в студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки (формування гуманістичних знань, свідоме виконання правил поведінки, гуманного ставлення до оточуючих), з'ясуванні критеріїв

виховання гуманності бакалаврів (пізнавальний, емоційно-ціннісний, практично діяльний), а також рівнів їх патріотичного розвитку (внутрішня, зовнішня, ситуативна вихованість).

Практичне значення дослідження полягає у створенні науково-практичних рекомендацій щодо оптимізації виховання гуманності та засобів ефективного впливу на гуманістичні переконання студентів в процесі фахової підготовки, які можуть бути впроваджені у масову педагогічну практику; у розробці словників, тестових завдань, посібника з фармакології, які знайшли поширення в педагогічній діяльності медичних закладів освіти Волинської області.

Особистий внесок здобувача полягає в модульному структуруванні змісту спецкурсу “Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки”; у розробці та апробації методик виховання гуманності студентів медичного коледжу, які забезпечують розвиток гуманістичних переконань; у створенні науково-методичних рекомендацій та матеріалів на допомогу викладачам-практикам та обґрунтуванні рівнів і критеріїв гуманістичного виховання студентів.

Вірогідність та надійність результатів дослідження забезпечується репрезентативністю вибірки, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів, адекватних об’єкту, предмету й завданням дослідження; застосуванням комплексної методики теоретико-експериментальної роботи; науковою обґрунтованістю вихідних позицій дослідження; результатами експериментальної перевірки розроблених положень і рекомендацій; поєднанням якісного та кількісного аналізу одержаних емпіричних даних.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися в процесі дослідницько-експериментальної роботи зі студентами медичних коледжів та доповідалися на науково-практичних конференціях: “Сучасні технології навчання у навчальному процесі вищих освітніх закладів” (м.Рівне, 2001), “Педагогіка і менеджмент” (м. Луцьк, 2001), “Педагогічна наука, педагогічна освіта” (м. Луцьк, 2002). Положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти та кафедри загальної педагогіки Волинського державного університету імені Лесі Українки.

Основні результати дослідження впроваджувалися у навчально-виховний процес Луцького базового медичного коледжу (довідка № 50 від 11 березня 2003 року), Ківерцівського медичного училища (довідка №01/93 від 6 березня 2003 року), на кафедрі педагогіки та психології Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 01-56/15 від 12 березня 2003 року), на кафедрі соціальної педагогіки Волинського державного університету імені Л.Українки (довідка № 27/2743 від 17 березня 2003р) і доповідалися на методичних об’єднаннях та семінарах, які проводились на базі Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Публікації. Основні теоретичні положення дисертації, результати дослідження, висновки відображені у 9 публікаціях автора, 4 з яких у наукових фахових виданнях, 4 - методичних посібники; 1- у співавторстві.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел із 204 найменувань та додатків. Загальний обсяг дисертації 193 сторінки. Основний зміст роботи викладено на 174 сторінках. У роботі вміщено 19 таблиць, 2 рисунки на 12 сторінках

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження обраної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання та методологічну основу, розкрито її наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, особистий внесок автора, обґрунтовано висновки про впровадження й апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** “Соціально-теоретичні аспекти формування гуманності особистості” викладено результати історично-педагогічного аналізу досліджуваної проблеми; уточнено базові поняття дослідження; узагальнено ідеї розвитку виховання гуманності в педагогічній думці України.

У процесі реалізації теоретичних аспектів гуманістичного виховання майбутніх медиків було виявлено та обґрунтовано основні його етапи.

Історично-педагогічний етап виховання гуманності особистості характеризується в дослідженні врахуванням донаукового періоду розвитку медицини та освіти (V- XV століття); періодом розвитку наукової педагогічної думки та становленням медичної освіти (XVI- XX століття). Ми вивчали історично-педагогічні джерела, що торкаються цієї проблеми, як з боку медичних, так і педагогічних аспектів. Однією із фундаментальних дисциплін в історичному розвитку, яка відіграє провідну роль у фаховій підготовці майбутніх медичних спеціалістів, є фармакологія, що в поєднанні з вихованням дозволяє формувати риси гуманності у студентів медичного коледжу.

Науково-соціальний етап становлення гуманності у майбутніх медиків передбачає обґрунтування системного забезпечення якості професійної підготовки особистості. Гуманістичні ідеї мислителів минулого досягаються завдяки аналізу їх думок, через виклад їх ідей іншими філософами. Історичні думки мислителів минулого, крім змістовно-логічної сфери, мають й інші інтерпретації соціального змісту. У процесі дослідження виявлено, що потрібно інтенсивніше та масштабніше застосовувати наукові аспекти в обґрунтуванні новітньої технології навчання, яка

побудована на засадах особистісно орієнтованої професійної підготовки, гуманістичного виховання студентів медичного коледжу.

Узагальнення динаміки розвитку виховання гуманності в педагогічній думці України спирається в історичному аспекті на аналіз наукових ідей О.Духновича, М.Пирогова, Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки, С.Русової. Сучасні погляди на розвиток педагогічної науки та гуманістичного виховання подані через аналіз наукових праць О.Сухомлинської, яка виділяє сім періодів розвитку педагогічної думки, В.Андрущенко, І.Зязюна, І.Беха, А.Бойко, Ю.Мальованого, що дозволило нам виробити власне ставлення до обґрунтування теоретичних аспектів підготовки майбутнього медичного працівника.

У **другому розділі** “Педагогічні умови формування гуманістичних якостей студентів медичного коледжу” розкриваються аспекти дослідження рис гуманності в навчально-виховному процесі; здійснюється узагальнення ролі пізнавальної активності студентів у засвоєнні гуманістичних знань; обґрунтовуються рівні та критерії гуманістичної вихованості особистості.

Ми передбачили виховну модель студента-медика, яка допомагає реалізувати гуманістичне спрямування через діяльнісний аспект і оцінити рівень гуманістичної вихованості майбутніх медиків. Уявну модель ми подаємо в таблиці 1.

Таблиця 1

Модель фаху майбутнього медика

Особистісний Компонент	Гуманістичний Компонент	Виховний компонент
<ul style="list-style-type: none"> • Загальний емоційний стан • Тип нервової системи • Задатки • Здібності 	<ul style="list-style-type: none"> • Гуманістична спрямованість • Гуманістичні знання • Гуманістичний інтерес • Готовність до використання гуманістичних знань 	<ul style="list-style-type: none"> • Знання правил поведінки • Правові знання • Моральні знання • Релігійний вплив

Процес розв'язування гуманістичних завдань ми розглядаємо як своєрідну технологію діяльності, яка характеризується певними етапами, що складають структуру гуманістичного виховання. Реалізація ідеї гуманістичної самовизначеності студента – це процес інтеграції окремих гуманістичних якостей у єдине ціле. Гуманістичне спрямування особистості – основа навчально-виховного процесу, що передбачає врахування добровільності, при якій викладач медичного коледжу домагається вияву в студентів інтересу, прагнення до саморегуляції своїх гуманістичних знань, власної ініціативи і творчості у виконанні навчально-пізнавальних дій.

Обґрунтування рівнів гуманістичної вихованості подаємо на прикладі окремих гуманістичних якостей (табл. 2).

Таблиця 2

Змістовий аналіз рівнів гуманістичної вихованості

Якості	Рівні та критерії гуманістичної вихованості		
	I – високий	II – середній	III – низький
Чуйність	- студент проявляє чуйність, постійну увагу до невідкладних потреб інших, однокурсників, намагається надати допомогу, пораду	- студент схильний до прояву чуйності, невідкладних потреб іншим, іноді намагається дати однокурсникам пораду, допомогти	- студент має відчуття невідкладної потреби у допомозі іншим, але здатний лише на пораду
Людяність	- студент постійно проявляє чемність у ставленні до старших і однокурсників, відчуває настрій іншої людини і намагається підняти позитивний тонус	- студент проявляє чемність до однокурсників, намагається подати пораду, вміє відчувати емоційний стан іншої особистості, але не завжди проявляє готовність прийти при потребі на допомогу	- студент може проявити чемність, але вибирає конкретних людей і відповідні умови, потребує постійного контролю за власною поведінкою
Працелюбність	- студент постійно працює з бажанням, якісно, одержує задоволення від процесу навчально-пізнавальної діяльності, суспільно корисної та продуктивної праці	- студент працює з бажанням, не потребує періодичного контролю, готовий допомогти однокурсникові, якщо його попросять, до студентів-лідарів ставиться неприязно, але не завжди помічає їх	- студент виконує роботу, але має нахили вибирати її за рівнем труднощів, потребує постійного контролю за виконанням доручених завдань

Детальний опис рівнів сформованості гуманістичного виховання за іншими якостями подано на с. 108 дисертації.

Педагогічні умови реалізації гуманності в навчально-виховному процесі передбачають, що система гуманістичного виховання – це динамічне складне явище, яке здійснюється на основі

цілеспрямованого, організованого, довільного формування особистості майбутнього медика. Мета і завдання виховання гуманності студента визначаються суспільними потребами.

Гуманістичне виховання особистості передбачає використання основних аспектів: реалізацію гуманістичної мети виховання та всебічний розвиток особистості студента, який базується на здібностях та обдаруваннях; спільну життєдіяльність студентів та дорослих – заміну авторитарності впливу викладача-вихователя на безпосереднє співробітництво зі студентами, яке ґрунтується на гуманістичній самовизначеності особистості.

У **третьому розділі** “Організація дослідження та результати експериментальної роботи” обґрунтовано основні завдання дослідження, передбачено методика його проведення, здійснений аналіз результатів експериментальної роботи.

Метою представленої дослідницької програми є обґрунтування основних гуманістичних ідей, диференційованих завдань, принципів та етапів реалізації дослідження, їх впливу на здійснення ефективного навчально-виховного процесу в медичному коледжі. Це обумовило реалізацію часткових завдань, які впливають із загальної концепції науково-пошукової роботи. Серед них: уточнення моделі професійної підготовки майбутнього медика (аспект сформованості системи професійних знань та гуманістичних переконань); розробка та впровадження основних принципів процесу формування професійних знань у майбутніх медиків через реалізацію навчально-пізнавальної діяльності; виділення етапів формування професійних та гуманістичних знань; характеристика кількісних та якісних показників (рівнів: високих, середніх, низьких) та критеріїв сформованості у майбутніх медиків професійних і гуманістичних знань, пов’язаних з ними умінь та навичок

У дослідженні, спираючись на переконання необхідності формування гуманістичних знань, ми виділили такі основні принципи: гуманізація процесу професійної підготовки медичного коледжу; фундаменталізація медичних знань у гуманістичному вихованні особистості; реалізація принципу системності у засвоєнні гуманістичних знань; становлення позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності, активності і самостійності студентів медичних закладів.

Ми акцентували увагу на тому, що джерелом пізнавальної активності і самостійності є потреби майбутнього медика в набутті професійних та гуманістичних знань, в оволодінні засобами навчально-пізнавальної діяльності, у самостверженні та самовираженні гуманістичної поведінки. Ступінь інтересу у діяльності студентів медичного коледжу великою мірою залежить від якості його знань і від рівня володіння способами розумової діяльності. Виявили, що система професійно-гуманістичних знань успішно засвоюється студентами в процесі навчально-пізнавальної діяльності не в готовому вигляді, а через реалізацію їх активної самостійної розумової діяльності гуманістичного спрямування.

У ході науково-пошукової роботи ми виділяємо такі етапи процесу засвоєння професійно-гуманістичних знань:

I етап – початковий. На цьому етапі відбувається попереднє ознайомлення студентів з первинними гуманістично-медичними знаннями, зокрема, з основами застосування лікарських засобів.

II етап – етап поглибленого вивчення професійно-гуманістичних медичних знань. На цьому етапі майбутні медики вивчають практично ті ж самі медико-гуманістичні знання, але на більш високому рівні проникнення в сутність явищ та процесів, які описуються кожним конкретним медичним поняттям.

III етап – етап застосування одержаних знань у практичній фаховій діяльності. Реалізація майбутніми медиками набутих професійних і гуманістичних знань при розв'язанні ситуаційних задач сприяє оперативній перевірці повноти засвоєння медично-гуманістичної інформації всіма студентами; дає відповіді на запитання, чи правильно вона узагальнена, диференційована та закріплена.

У дослідженні ми обґрунтували диференційований зміст наукового терміну “гуманістична спрямованість”. Під поняттям гуманістична спрямованість розуміємо позитивне ставлення до професії, схильність і інтерес до неї, бажання удосконалювати свою підготовку, задовольняти матеріальні й духовні потреби: людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність, які реалізуються в межах своєї професії. Гуманістична спрямованість студентів-медиків передбачає розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань їхньої майбутньої гуманної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, поглядів, переконань, які до неї належать. Всі ці риси і компоненти гуманістичної спрямованості є показниками рівня її розвитку і сформованості логічного мислення у студентів, характеризуються стійкістю, домінуванням суспільних чи особистих мотивів, перспективою.

Аналіз даних, наведених у дослідженні показує, що основними, на думку студентів, структурними компонентами, які впливають на гуманістичне спрямування професійної діяльності майбутніх медиків виявились: діагностичні, організаційні, соціальні, практичні. Так, в середньому, на I місце діагностичний компонент віднесли 52,6%, організаційний – 47%, соціальний – 41,6%, практичний – 35,3% респондентів.

У процесі формуючого експерименту встановлено, що гуманістична спрямованість повинна не лише сприяти формуванню життєвих цілей, професійних планів, ціннісних уявлень, а й розвивати творчі задатки особистості майбутнього медика. Успішне формування гуманістичної спрямованості включає в себе вивчення змін її змісту і структури під час навчання і виховання студентів у медичному коледжі. Таке вивчення пов'язане з обґрунтуванням показників цих змін: які цілі спочатку ставив і ставить у даний момент студент; як він проявляє себе в різних видах

гуманістичної діяльності; як він ставиться до обраної майбутньої професії медика; які особливості інтересів, ідеалів майбутнього бакалавра-медика.

Формування гуманістичної спрямованості залежить від самовиховання студентами таких якостей: чуйність, людяність, працелюбність, чесність, патріотизм, необхідних для майбутньої практичної діяльності. Мотивами самовиховання є гуманістичні ідеали, інтереси, що сприяють розвитку позитивних загальнолюдських рис.

Таким чином, формування гуманістичної спрямованості студентів медичного коледжу, на нашу думку, здійснюється поетапно:

перший етап – прогнозування можливості розвитку гуманістичної спрямованості майбутніх бакалаврів-медиків. На цьому етапі виявляються і створюються умови, які б стимулювали подальше формування гуманістичних якостей, зміцнювали позитивне ставлення до майбутньої професії медика, сприяли прийняттю цілей і завдань обраної професії бакалавра-медика;

другий етап – активне формування власне гуманістичної спрямованості. Цей етап характеризується подальшим прагненням застосовувати свої знання і здібності в межах обраної професії, розвивати творчі задатки особистості, осмисленням засвоєння гуманістичних знань, отриманням задоволення від знання основ фармакології і від усвідомлення того, що вони необхідні в практичній діяльності;

третій етап - характеризується існуванням стійкого мотиваційного ядра, здатністю витримати інформаційне й емоційне навантаження і швидкі зміни соціальних умов, вмінням переорієнтуватися, знаходити підхід до розв'язання складних завдань гуманістичного спрямування. На цьому етапі оцінюється суспільна значимість професії бакалавра-медика, а саме – її творчий характер у використанні гуманістичних знань, що підтверджується результатами дослідження: респонденти проявляють гуманістичні мотиви у навчальній діяльності - 38,9 %; пізнавальні мотиви - 20,4 %;

Анкетування, особисті бесіди зі студентами, з викладачами, з керівниками гуртків, власні спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю майбутніх фахівців протягом 2000-2003 рр. дозволили нам за результатами дослідження умовно визначити шість груп студентів, які активно засвоюють гуманістичні знання в процесі фахової підготовки.

Перша група – правильні і впевнені відповіді на всі питання анкети, тестів та інших методик дослідження; друга – частина відповідей впевнених, частина невпевнених; третя – більша частина відповідей впевнених; четверта – менша частина відповідей впевнених; п'ята група – невпевнені відповіді протягом року; шоста група – респонденти не дали відповідей.

Незважаючи на умовність поданої вище класифікації поділу респондентів на шість груп, вона, тим не менше, дозволяє встановити певну тенденцію формування гуманістичних рис майбутніх медиків, виявлення їх бажань і інтересів у процесі навчально-пізнавальної діяльності

Узагальнення даних досліджень переконує в тому, що в експериментальних групах 33,4% студентів виявляють стійкі переконання у гуманістичному ставленні до однолітків і старших у виконанні конкретних доручень для проявів позитивних рис, але певна кількість майбутніх фахівців (19,8%), що умовно віднесені нами до V і VI групи, не проявляють себе з цього боку і є резервом для підвищення ефективності виховної роботи. Це насторожує і тому, що в контрольних групах кількість студентів, віднесених до груп V і VI складає, 28,6%, що свідчить про значні недоліки у формуванні гуманістичних знань.

У ході формуючого експерименту ми використовували об'єктивні резерви для ефективної підготовки студентів сучасної медичної освіти, які були виявлені в результаті проведення педагогічних "зрізів" (див.таб.3).

Таблиця 3

Рівень сформованості якостей гуманності у студентів

Якості гуман-н ості	Рівні	Контрольна група		Експериментальна група	
		До почат. експерим.	В кінці експерим.	До почат. експерим.	В кінці експерим.
Чуйність	Високий	17,0	19,0	18,0	29,0
	Середній	46,0	48,0	47,0	59,0
	Низький	37,0	33,0	35,0	12,0
Людяність	Високий	18,0	21,0	17,0	39,0
	Середній	52,0	56,0	53,0	54,0
	Низький	30,0	23,0	30,0	7,0
Праце - Любність	Високий	15,0	18,0	16,0	37,0
	Середній	48,0	50,0	49,0	56,0
	Низький	37,0	32,0	35,0	7,0
Чесність	Високий	23,0	25,0	24,0	45,0
	Середній	40,0	42,0	41,0	44,0
	Низький	37,0	33,0	35,0	11,0
Патріотизм	Високий	13,0	18,0	14,0	30,0
	Середній	45,0	47,0	47,0	54,0
	Низький	42,0	35,0	39,0	16,0

Формування гуманістичних рис майбутніх бакалаврів має на меті засвоєння ними тієї частини основ людської діяльності, яка тісно пов'язана із розв'язанням проблем благодійності, людяності, доброти, чесності, потрібних кожній особистості, незалежно від обраної професії. Такий

підхід до дослідження, формування гуманістичних рис у студентів медичного коледжу допоміг нам простежити ефективність систематичного цілеспрямованого впливу з боку викладачів на розвиток особистості медика, порівняти результати цієї роботи в експериментальних та контрольних групах.

Дослідження виховання гуманності в навчально-виховному процесі спиралось на використання тестових завдань при реалізації змісту освіти у медичному коледжі. Тестові завдання з фармакології використовувалися нами на практичних заняттях для визначення вихідного рівня гуманістичних знань студентів, на лекціях при закріпленні нового матеріалу, на семінарських заняттях для визначення і оцінювання знань студентів за окремими темами, які виносяться на семінар. Крім того, тестові завдання, які ми пропонували студентам, повністю придатні для комп'ютерного контролю з кожної теми, а також після опанування всього курсу фармакології. Отже, тестові завдання для письмового і комп'ютерного контролю займають провідне місце при вивченні фармакології і розумінні її гуманістичного змісту, а також широко застосовуються самими студентами як метод самоконтролю при підготовці до навчальних занять. Динаміку засвоєння професійних знань подаємо на рис.1.

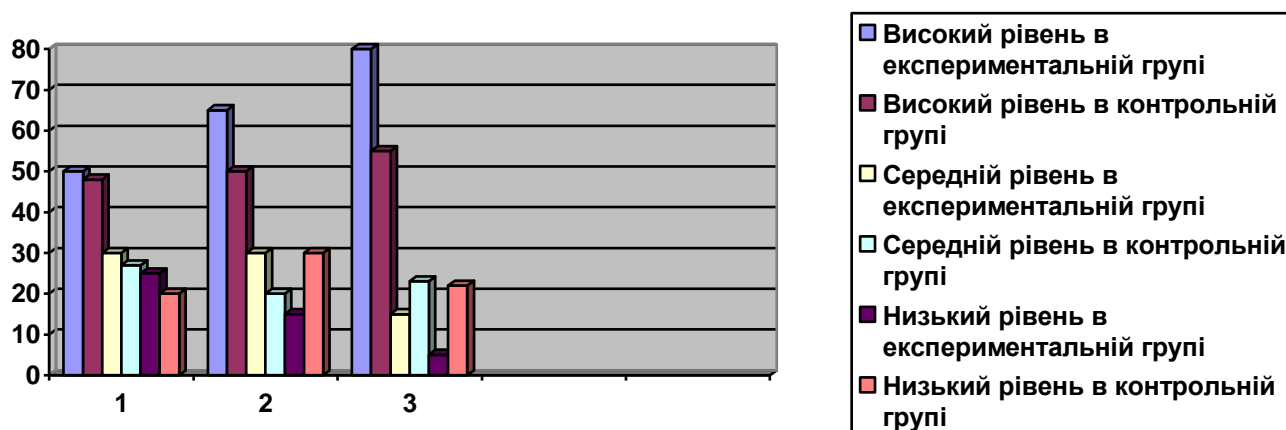

Рис. 1. Динаміка засвоєння професійних знань.

Узагальнюючи результати дослідження, ми встановили, що гуманістичне виховання особистості включає такі основні рівні: ціннісно-мотиваційний; змістовно-поняттєвий; операційно-діяльнісний, врахування яких дозволяє ефективно використати модель гуманістичної вихованості студента медичного коледжу, формувати якості гуманності особистості.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення проблеми виховання гуманності у студентів медичного коледжу, проведено науково-експериментальну роботу, яка підтвердила гіпотезу і дозволила зробити такі загальні висновки.

1. Процес становлення та формування рис гуманності майбутніх медиків до роботи в реальних умовах пройшов досить складний шлях в історичному розвитку. Враховуючи історико-соціальний контекст було виявлено такі його періоди: донауковий період розвитку медичної освіти та гуманістичного виховання (V-XVст.), період розвитку емпіричної медичної та гуманістичної освіти (XVI - перша половина XIX ст.), період активної підготовки медичних працівників та розвитку гуманістичної освіти (у XIX – XX ст.). Початок XXI століття характеризується новими вимогами, які ставляться до фахової підготовки майбутніх медиків. Таким чином, підготовка медиків до реалізації професійної діяльності в різні історичні періоди відзначалася цілеспрямованістю гуманних вимог й залежала від соціально-економічного розвитку суспільства, ступеня розвитку медичної освіти, гуманістичного виховання. У цьому процесі важливу роль відіграли медики-педагоги, які поєднували лікувальну і викладацьку діяльність.

2. На основі аналізу наукової літератури уточнено базові поняття дослідження та визначено їх сутність: “гуманізм”, “гуманістичні знання”, “гуманістичні переконання”, “гуманістична спрямованість”, “гуманістичне виховання”. Оволодіння студентами відповідними медично-педагогічними знаннями, уміннями базувалось на реалізації мети у засвоєнні ними способів взаємодії соціального впливу на роль гуманістичного виховання. Філософсько-соціальні засади становлення гуманності визначаються нами як цілеспрямована упорядкована сукупність логічних та соціальних методів і засобів організації навчально-пізнавальної діяльності у медичному коледжі; принципів, закономірностей, методів і засобів організації процесу фахової підготовки, за допомогою яких майбутні медики оволодівають професійними та гуманістичними знаннями.

3. Запропонований підхід дозволив обґрунтувати відповідні рівні та критерії гуманістичної вихованості, акцентувати увагу на реалізації диференційованих завдань у досліджуваній сфері. Це дозволяє майбутнім медикам глибше опанувати особливості формування рис гуманності, таких як: людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність. Формування названих рис базувалось на попередніх даних, отриманих у процесі педагогічної діагностики. Це дозволило реалізувати завдання дослідження у формуванні пізнавальної активності студентів-медиків.

4. Відповідно до актуальних проблем реалізації засвоєння гуманістичних знань у навчальній діяльності, виховання гуманності особистості у процесі фахової підготовки на основі застосування системного підходу теоретично обґрунтовано структуру гуманістичного виховання, яка вміщує ціннісно-мотиваційний, змістовно-поняттєвий, операційно-діяльнісний компоненти. Визначено зміст і структуру кожного компоненту процесу гуманістичного виховання; розроблено відповідні критерії ефективності та рівні продуктивності соціально орієнтованої медико-гуманістичної підготовки студентів.

5. Гуманістичне виховання майбутніх медиків охоплює такі його етапи: початковий, основний, практичний та завершальний. Доведено підвищення ефективності медико-гуманістичної

підготовки студентів завдяки доповненням змісту курсу “Основи фармакології з рецептурою” відповідними методичними рекомендаціями, що розкривають значення українсько-латинських та гуманістичних термінів, тестові завдання з фармакології гуманістичного спрямування. Оволодіння майбутніми медиками високим рівнем гуманістичних знань досягається завдяки використанню на практичних заняттях методів соціально-гуманістичного впливу як способів взаємодії викладача і студентів у навчальному процесі (мотиваційно-стимулюючі, практичні, оцінно-регулюючі, які впливають на рівень гуманістичного виховання). Результати формуючого експерименту засвідчили позитивні зміни мотиваційної сфери студентів у якості формування таких рис, як людяність, працелюбність, чесність, чуйність, патріотичність. Відбулось підвищення рівня гуманістичних знань та вмінь у досліджуваній сфері у студентів експериментальних груп.

6. Результати формуючого експерименту дають підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, визначені завдання реалізовано, мету досягнуто. Сукупність отриманих наукових висновків та практичних рекомендацій має важливе значення для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх медиків у процесі їх гуманістичного виховання.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї важливої проблеми. До подальших напрямів дослідження вважаємо за доцільне віднести підготовку майбутніх медиків через систему національного та патріотичного виховання, які є важливими атрибутами професіоналізму кожного спеціаліста.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях:

1. Андрійчук О.Я. Гуманістична освіта студентів медичного коледжу // Наука і сучасність. Збірник наукових праць національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2002. Т. - XXXV. – С.17-24.
2. Андрійчук О.Я. Діагностика та організація таксономії гуманістичного виховання студентів медичного коледжу // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. / Серія: Педагогіка. – Тернопіль, 2002. – С. 36- 41.
3. Андрійчук О.Я. Деякі аспекти гуманістичного виховання студентів медичного училища. // Педагогічний пошук. Науково-методичний вісник. – Луцьк, 2002. - № 4. – С. 73 – 75.
4. Андрійчук О.Я. Педагогічні особливості гуманістичної підготовки студентів медичного коледжу // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк, 2002. - № 4. - С. 107-114.
5. Андрійчук О.Я., Смолюк В.І. Гуманістична освіта молоді: історично-дидактичний аспект/ Монографія. – Луцьк: Видавництво “Волинська обласна друкарня”, 2002. – 148 с. (40%)
6. Андрійчук О.Я. Словник термінів з фармакології. – Луцьк , 2003. – 60 с.
7. Андрійчук О.Я. Тестові завдання з фармакології. – Луцьк, 2002. – 43с.

8. Андрійчук О.Я. Українсько-латинський словник з фармакології для студентів медичних училищ. – Луцьк, 2001. – 21 с.
9. Андрійчук О.Я. Посібник з спеціальної фармакології. – Луцьк, 2001. – 60 с.

Анотації

Андрійчук О.Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2004.

У дисертації висвітлено проблему дослідження виховання гуманності студентів медичного коледжу, розвитку їх позитивних загальнолюдських якостей, яка проходить складний шлях теоретичного переосмислення та удосконалення методичних рекомендацій. Актуальність вирішення проблеми професійної підготовки студентів медичного коледжу реалізується через якісне формування їх гуманістичного світогляду та громадського становлення особистості, яке здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності, реалізацію самовиховання та врахування особливостей інтелектуального розвитку. Розкрито гуманістичні умови оптимізації процесу виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки (формування гуманістичних знань, свідоме виконання правил поведінки, гуманного ставлення до оточуючих), з'ясовано критерії виховання гуманності бакалаврів (пізнавальний, емоційно-ціннісний, практично-діяльний), а також рівні їх патріотичного розвитку (внутрішня, зовнішня ситуативна вихованість). Розроблено методи навчально-пізнавальної діяльності, які забезпечують ефективне засвоєння гуманістичних знань, необхідних у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: гуманність, гуманізм, гуманістичні знання, гуманістична свідомість, виховання гуманності у студентів медичного коледжу.

Андрійчук О.Я. Воспитание гуманности у студентов медицинского колледжа в процессе профессиональной подготовки. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 - теория и методика воспитания. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2004.

Диссертация посвящена актуальной проблеме теории и методики воспитания - воспитанию гуманности в студентов медицинского колледжа в процессе профессиональной подготовки. В работе раскрывается проблема исследования воспитания гуманности студентов

медицинского колледжа, развития их положительных общечеловеческих качеств, что проходит сложную дорогу теоретического переосмысления и усовершенствования методических рекомендаций. Актуальность решения проблемы профессиональной подготовки студентов медицинского колледжа, реализуется через качественное формирование их гуманистического мировоззрения и общественного становления личности, которое осуществляется в процессе учебно-познавательной деятельности, реализацию самовоспитания и учета особенностей интеллектуального развития.

Рассматриваемая технология воспитания гуманности в студентов медицинского колледжа есть деятельным сценарием организации развития творческих задатков личности с целью овладения избранной профессией и овладение методикой практической работы. Такая технология есть минимально абстрагированным описанием педагогической действительности, которой она должна быть соответственно гуманистическим принципам в реализации воспитательных задач в процессе профессиональной подготовки. В своем конкретном виде технология воспитания гуманности в будущих бакалавров есть предусмотренной моделью целенаправленных действий преподавателя и студентов, что необходимо выполнить в ходе оптимально организованного учебно-воспитательного процесса с целью достижения высокого уровня профессионализма. Акцентируется внимание на том, что реализация формирования гуманистических убеждений студентов медицинского колледжа предусматривает выделение таких основных компонентов в процессе профессиональной подготовки личности: формирование духовного мира бакалавров в условиях строительства государственности Украины; учет основных основ становления и профессионального развития будущих медиков, их мировоззрения, убеждений; постоянное обогащение логической памяти, патриотического мышления, создание сознательного отношения к обучению, самообразованию; развитие положительных эмоций и гражданского достоинства; реализация задач творческого характера и сознательного поведения как мощного стимула духовной жизни специалистов-медиков.

В ходе исследования было установлено, что структурная модель технологии профессиональной подготовки будущего медика в медицинском колледже - это сложная динамическая система, элементы которой объединены конкретной дидактической целью, что предусматривает такие параметры: социальное и общеобразовательное развитие, формирование профессиональных черт, воспитание гуманистических чувств, сознательного поведения в общественной жизни. В процессе становления личности бакалавра в результате взаимодействия положительных эмоций, нравственно-гуманистических знаний, привычек возникают специфические для воспитания гуманности самые важные личностные новообразования, что является предпосылкой для дальнейшего усвоения гуманистически-этических норм.

В диссертационной работе указывается, что технология воспитания гуманности будущего медика предусматривает учет условий, этапов, механизмов реализации и эффективной методики учебно-воспитательной работы. Условия процесса формирования гуманистического сознания студента предусматривают индивидуально-личностный подход; структурирование учебно-воспитательного процесса, сотворчества, взаимного обогащения в усвоении гуманистических знаний, постоянное стимулирование студентов к самовоспитанию, самоанализу, усовершенствованию самосознания, учет педагогического влияния на будущего медика в процессе профессиональной подготовки.

В процессе исследования воспитания гуманности в студентов медицинского колледжа мы изучали историко-педагогические источники, которые касаются этой проблемы, как со стороны медицинских, так и педагогических аспектов.

Особое внимание уделялось преподаванию фундаментальных дисциплин в медицинском колледже, одной из которых является фармакология. Выявлено, что важная роль в гуманистическом воспитании личности сыграла этнопедагогика, которая утверждалась и развивала прогрессивные идеи распространения образования и письменности в Украине, свободы и независимости Украины, освобождение человека от национального, социального и религиозного гнета, которое оказывало содействие высокому духовному подъему украинства.

Доведено, что методика воспитания гуманности личности будущего медиков предусматривает применение активных форм обучения, выполнение рациональных тестовых дидактических задач, проведение деловых и ролевых игр в профессиональной подготовке, решение профессиональных ситуаций, направленных на формирование гуманистического поведения личности бакалавра.

Ключевые слова: гуманность, гуманизм, гуманистические знания, гуманистическое сознание, воспитание гуманности у студентов медицинского колледжа.

Andrijchuk O.I. Education of Humanity at Students of Medical College during Special Preparation. - Manuscript.

The dissertation for receiving the Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07 - Theory and Methods of Education. - The M.Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2004.

The dissertation deals with the problem of researching the education of humanity of students of medical college, the development of their positive universal qualities, the problem which is covering a difficult way of theoretical re-interpreting and improving methodical recommendations. The urgency of solving the problem of vocational training of students of medical college is realized through qualitative formation of their humanistic outlook and civil becoming of the personality, which is carried out during educational and cognitive activities, realization of self-education and taking into account the peculiarities

of intellectual development. Pedagogical conditions of optimizing the process of education of humanity at students of medical college during their special preparation (the formation of humanistic knowledge, the conscious performance of behaviour rules, the humane attitude to their associates) have been disclosed, the criteria of education of humanity of bachelors (cognitive, emotional - valuable, practical - active), and the levels of their patriotic development (internal, external situational good breeding) have been proved. The methods of educational and cognitive activities, which provide effective mastering the humanistic knowledge necessary during special preparation, have been worked out.

Key words: humanity, humanism, humanistic knowledge, humanistic consciousness, education of humanity student of medical college.